

Verveling

Over: verveling: Beckett, Brodsky, Cioran, Kundera

Over: leegte: Mortier, Nolens

Over: lijden: Vogelaar

Over: vlucht: Pascal

Verveling heeft voor mij lange tijd een negatieve klank gehad. Een mens weet met zijn tijd (en soms met zijn leven) geen raad. Hij verveelt zich dood. De filosofie heeft me een veel genuanceerder beeld gegeven van de functie van de verveling in het leven. Søren Kierkegaard (1813-1855) ziet de verveling als een aanloop tot creativiteit. Hij schrijft: 'De goden verveelden zich, daarom schiepen ze de mensen. Adam verveelde zich, omdat hij alleen was, daarom werd Eva geschapen. Van dat ogenblik af kwam de verveling in de wereld en nam in grootte toe exact naarmate de mensenmassa toenam' (Kierkegaard S. 304).

De filosoof Lars Svendsen gaf me een beeld van de verschillende manieren waarop de mens zich kan vervelen. Hij schrijft: 'Wij kunnen ons op vele manieren vervelen. Dingen en mensen kunnen ons vervelen, evenals wijzelf, maar er bestaat ook een onbenoemde verveling, waarbij niet iets specifiek ons verveelt. *Men* verveelt zich gewoon, want verveling heeft geen inhoud die haar maakt tot iets dat *mij* betreft....Dan geef ik de voorkeur aan de typologie van Martin Doehlemann die vier soorten verveling onderscheidt: 1. de toestandsverveling, bijvoorbeeld op iemand wachten, een lezing houden, met de trein reizen, 2. de verveling van de weezin, wanneer je het niet meer verdraagt iets te zien of te horen en alles banaal wordt, 3. de existentiële verveling waarin de ziel inhoudsloos is en de wereld zinloos, 4. de creatieve verveling die minder bepaald wordt door inhoud dan door resultaat, namelijk dat er iets nieuws moeten worden gecreëerd. Natuurlijk gaan deze vier aspecten in elkaar over, maar de indeling is bruikbaar' (Svendsen L. 2003, 48-49). Hij geeft ook een wijze raad: 'Als de verveling toeslaat, loop er dan niet voor weg. Laat je erdoor terneerdrucken, ga tot op de bodem van het dal. Want door middel van de verveling doet de tijd een inval in je waardenstelsel en plaatst hij je bestaan in zijn perspectief, met precisie en nederigheid als gevolg. Het eerste, moet ik zeggen, brengt het tweede voort. Hoe beter je je eigen formaat leert kennen, des te nederiger en barmhartiger je wordt ten aanzien van je soortgenoten, ten aanzien van het stof dat danst in en zonnestraal of al is neergedaald op het blad van je tafel' (Svendsen L. 2003, 48-49, 165-166)

Samuel Beckett (1906-1989) - De verveling als tussenruimte

Sven Larsen geeft de visie van Beckett weer. Het leven bestaat uit kleine bewuste ogenblikken, met de verveling als tussenruimte.

'Zoals Beckett laat zien, wordt het ogenblik steeds verschoven. Het ogenblik – de eigenlijke betekenis van het leven – bestaat alleen negatief in de vorm van een afwezigheid, en de kleine ogenblikken – in de liefde, de kunst, de roes, duren niet voort. Het probleem bestaat er vooral uit om te aanvaarden dat er niets anders bestaat dan kleine ogenblikken, en dat het leven tussen deze ogenblikken heel veel verveling gereed houdt' (Beckett S. in: Svendsen L. 2003, 178).

Joseph Brodsky (1940-1996) - Een complex verschijnsel

Brodsky hield in 1989 een rede over 'de lof der verveling'. Hij ziet de herhaling als de bron van de verveling en de oorspronkelijkheid als haar tegenwicht. Het is een poging om aan de redundantie van de tijd te ontkomen.

'Verveling – ook wel bekend als ontreddeering, ennui, apathie, lamlendigheid, hangerigheid, lusteloosheid, sloomte, lethargie, ongeïnteresseerdheid, landerigheid, lediggang, enzovoort- is een complex verschijnsel en al bij al een product van de herhaling, Je zou dus denken dat je er het best tegen kunt weren met aanhoudende inventiviteit en oorspronkelijkheid. Dat menen jullie, jong en nieuwerwets als je bent, te mogen hopen. Maar die keuzemogelijkheid biedt het leven helaas niet, want het

voornaamste medium waarvan het leven zich bedient, is nu juist de herhaling' (Brodsky J. 1997, 5)

E. M. Cioran (1911-1947) - Een hogere staat van zijn

Cioran ziet de verveling als een hogere staat van zijn.

'Aan een vriend die zegt zich te vervelen omdat hij niet kan werken, antwoord ik dat verveling niets minder is dan een hogere staat van zijn, die men verlangt door haar in verband te brengen met de gedachte aan werk' (Cioran E, 1995, 8).

Milan Kundera (1929) - Groei in verveling

Tegenwoordig is de mate van verveling veel groter dan vroeger.

'Ik zou zeggen dat de hoeveelheid verveling, als verveling meetbaar is, tegenwoordig veel groter is dan vroeger. Omdat de beroepen van vroeger, voor een groot deel in ieder geval, ondenkbaar waren zonder een hartstochtelijke verknochtheid: de boeten die verliefd waren op hun land; mijn grootvader, de tovenaars van de mooie tafels; de schoenmakers die alle voeten van alle dorpelingen uit hun hoofd kenden; de boswachters; de tuinmannen; ik neem aan dat zelfs de soldaten toen vol hartstocht doden. De zin van het leven was geen vraag, hij vergezeld hen gewoon, heel natuurlijk, in hun werkplaatsen, in hun velden. Elk beroep had zijn eigen mentaliteit, zijn eigen zijswijze gecreëerd. Een dokter dacht anders dan een boer, een militair had een ander gedrag dan een onderwijzer. Tegenwoordig zijn we allemaal hetzelfde, we worden allemaal verbonden door onze gemeenschappelijke onverschilligheid tegenover ons werk. Die onverschilligheid is onze passie geworden. De enige collectieve passie van onze tijd' (Kundera M. 1997, 85).

Erwin Mortier (1965) - Een volle leegte

Een oude vrouw blikt terug op haar leven. Mortier brengt dit onder woorden.

'Echte verveling heeft namelijk iets verzadigs –een karmozijnen donkerte, een volle leegte. Ze is het kleine dal van de schaduw des doods in onze borst, waar we doorheen moeten waden om tot wederopstanding te komen. Ik heb nooit om andere reden gelezen dan uit verveling, het voorgeborchte van het paradijs, en misschien had ook mijn drang als kind om mijzelf onvindbaar te maken daar iets mee te maken. Ik wilde namelijk niet alleen weten. Ik wilde met mijn eigen ogen zien hoe de dingen zouden achterblijven, zonder mij. Ik wilde de wereld kunnen beschouwen in het licht van mijn afwezigheid, en ik geloof dat ik zo driftig kon schreien en stampvoeten wanneer mijn ouders me tenslotte uit mijn schuilplaats wegtrokken, omdat ik toen al de onmogelijkheid van dat verlangen beseftte. En toch ben ik levenslang blijven hunkeren naar die niet te realiseren salto mortale van de geest –dat onnoemelijke heimwee naar een woonplaats in mijn eigen ontbreken' (Mortier E, 2008, 152).

Leonard Nolens (1947) - De leegte van de verveling

Zonder de zelfgekozen verveling ontstaat er niets interessants

Opgelegd of zelf gekozen

'De ergste verveling is de verveling die je wordt opgedrongen. Je kunt ook lijden onder de verveling die je zelf hebt gekozen, maar je weet dat zonder een zekere dosis verveling

niets interessants kan worden gedacht, gezegd, gemaakt' (Nolens L. 1994, 55).

In de leegte

'In het nietsdoen, het wachten en de leegte van de verveling openbaart zich de tijd zoals hij was voor hij werd gemeten met het oog op het tellen van de chaos. In het wezensvreemde mechaniek van horloges en de fictieve pennetrek van de landkaart heeft de mens gehoopt zijn geschiedenis te kunnen onderbrengen. Wij verwarren geschiedenis en geschiedschrijving, wij beschouwen de voortdurend anders geformuleerde relazen van onze aanwezigheid op aarde als de realiteit zelf, terwijl een mens toch meer is dan een vluchtige interpretatie van teksten. In de ontspannen verveling vind ik iets terug van de stille gespannenheid vlak voor het slijk ontplofte en de aarde ontstond. Of is dit ook literatuur? Ach, ons begin is even ondoorgrondelijk als deze hand die zwarte tekens plaatst op wit papier (Nolens L. 1994, 87).

Blaise Pascal (1623-1662) - Verstrooiing

De drang naar verstrooiing is een vlucht voor het denken over het leven. Mensen houden van luidruchtigheid en beweging. Ze ontvluchten de eenzaamheid, want deze zou hun laten zien, hoe ongelukkig ons bestaan als mens is. Dat is natuurlijk onverdraaglijk.

'Verveling. Niets is zo onverdraaglijk voor de mens als in volledige rust te zijn, zonder hartstochten, zonder werk, zonder verstrooiing, zonder inspanning. Dan voelt hij zijn nietigheid, zijn verlatenheid, zijn ontoereikendheid, zijn afhankelijkheid, zijn onmacht, zijn leegte. Aanstands stijgt uit het diepst van zijn ziel de verveling op, de somberheid, de droefgeestigheid, het verdriet, de spijt, de wanhoop' [...]

'Maar ontnem hun de verstrooiing, en je zult ze zien verdorren van verveling'. De 'verveling' wordt een diepste uitdrukking voor de metafysische toestand van de mens. Ze is het ervaren van de nietigheid, van het bedrog en de 'ondraaglijke droefheid' van het bestaan' (Pascal B. 1963: 51, nrs 73-74).

Jacques Vogelaar (1940) - Het lijden van het bestaan

Vogelaar wijdt een beschouwing aan Samuel Beckett als 'Een tussenfiguur in niemandsland'. De dingen lijden bij gebrek aan namen er voor, of door verkeerde namen. Hij haalt hier Watt (een roman van Beckett, 1953) aan, die het als een opdracht ziet het onbekende te munten. Volgens een eigenzinnige logica vervangt Watt het duistere ding door series mogelijkheden en waarschijnlijkheden, in wisselende relaties.

'Al in zijn essay over Proust – Proust 1931- gaat Beckett op deze ervaring in. Het leven bestaat uit gewoonte, stelt hij vast; de gewoonte is een compromis tussen het individu en zijn omgeving, een verdrag dat telkens opnieuw gesloten wordt 'tussen de ontelbare subjecten' (waaruit het individu achtereenvolgens bestaat) 'en hun ontelbare correlatieve objecten'. De gewoonte – in de vorm van omgangstaal, idées recues, begrippen, termen enz. is het bindmiddel dat de wereld, dank zij de luiheid en de gemakzucht van de mensen, bijeenhoudt. Er is, zoals Watt demonstreert, maar een minieme scheur voor nodig, een spoor van twijfel, en er ontstaat een verschrikkelijke breuk. 'De overgangperiodes die de opeenvolgende aanpassingen van elkaar scheiden [...] stellen de gevaarlijk, hachelijke, riskante, mysterieuze, vruchtbare zones voor in het leven van het individu, de zones waarin de verveling van het leven plaatsmaakt voor het lijden van het bestaan' (Proust) . En weer valt het woord 'lijden', zij het als een positieve en productieve ervaring. 'Het lijden van het bestaan betekent vrij spel voor alle geestvermogens [...].

De slinger gaat tussen deze twee begrippen heen en weer: het Lijden, dat een venster

opent naar de werkelijkheid en de eerste vereiste is voor de artistieke belevenis: en de Verveling met haar menigte zindelijke functionarissen met hoge hoed, de Verveling die we moeten beschouwen als de meest draaglijke van alle menselijke kwalen, omdat het het duurzaamst is' (Vogelaar J. 1988, 123).